

Editorial

[...] bohatost našich vnitřních krajín je přípravou dobré správy našich pozemských krajín.

Pierre Dansereau, *Krajina vnitřní a vnější* (Inscape and Landscape. The Human Perception of Environment; Toronto 1973)

Krajina? Nejpřístupnější pro člověka je ta „žitá“, bezprostředně vnímaná s nejrůznějšími pocity při cestách všemožnými prostředky – od vlastních končetin po aeroplány. Jsou však i vědci, kteří o krajině jako o předmětu svého bádání dokážou psát expresivně, ba explozivně, s umem vytáhnout různé krajiny přes jejich příběhy. Jiní popularizátoři vědy zase do krajiny dosadí žádanou „duchařinu“, jak s dotyčným geniem loci kráčela napříč územím po etapách věků. Krajina je slovo vzešlé z lidové řeči, má řadu ekvivalentů v pestrosti jazyků, takže ve srovnání s jinými předměty výzkumů až nesedí – vždyť přece každému je jasné, o co jde, když se to slovo řekne. Je v ní obsaženo moc, od mnohotvaré materie po nepochytilelné oblačné odrazy. Je to zbytočně složitost. A to z ní dělá problém. Pro racionální výzkum zvlášť. Věda, především ta experimentální, má z logiky věci ráda jednoduché otázky, nastavení pokusu a získané odpovědi. Věda redukcionistická, zabývající se jednou dílčí entitou, bude mít vždy relativně rychlé výsledky a bude se dobře hodnotit. Jakmile se začneme pít po poznání, jak funguje a podle jakých zákonitostí se vyvíjí krajina, hned na začátku se můžeme zarazit na způsobu, jak ji vymezit – strukturně, prostorově, stupněm přirozenosti, hierarchií v tocích hmoty a energie, stářím... A poté jak ji uchopit, vzorkovat, interpretovat, znázornit, srovnávat s jinou... Kolik jen přívlastků v souslovích s krajinou najdeme. Zkoumá ji ze svého pohledu snad každý obor. Ovšem zda zoolog nebo botanik soustřeďující se na chování svých objektů na krajině škále je už krajinným ekologem, to je sporné. Krajina zůstává zároveň užitným, obytným, čerpaným, praktickým objektem zájmu – pro architektky, vodohos-

podáře, průmyslníky, farmáře, rekreanty, obchodníky se sklady a transportními komunikacemi nebo válečníky. Krajina je výjimečným průsečíkem střetů.

V letošním monotematickém čísle přinášíme víceúhelný pohled na tento komplikovaný předmět poznávání, ale zákonitě byl výběr omezený daným prostorem. Vynechali jsme třeba postindustriální krajiny, o nichž v Živě vyšel seriál (2009, 1–6). Smířme se s tím, že jde o lepoporelo, dalším tématům se budeme věnovat i v budoucnu. Navzdory objektivním mantinelům nelze nezmínit jednu motivaci: krajina současnosti je pod enormním tlakem ekologických proměnných, u nichž dochází k dosahování stále vyšších nadprahových hodnot, ať už jde o přírodní, nebo civilizační vlivy, kde hranice mezi nimi se nedaří vždy rozpoznat a samy o sobě jsou objektem zkoumání. Kreativní obory, věda zvlášť, k tomu stěží mohou zůstat lhostejnými. Je potenciální mrtvá krajina na horizontu času ještě krajinou?

Mnozí z těch, kteří do této Živy přispěli, vepsali do záhlaví článků osobní věnování Vojenu Ložkovi, tematickému inspirátoru, učiteli a „chodící encyklopedii“ řady oborů. Svým dílem a životem obsáhl a propojil neuvěřitelný prostor a čas v tom, co krajinu skládalo a posunovalo. Rozhodli jsme se proto v redakci Živy hned na začátku, že mu dedikujeme celé připravované číslo.

Vojen se na Svatou Annu dožil 95 let, na nemocničním lůžku v ten den pookřál s početnou sestavou gratulantů a po následujících dnech a noci se vracel do čím dál čarovnějších snů, až v tom posledním zůstal napořád.

Každý z nás by jistě přidal vzpomínku, zážitek, dotek. Vzpomínám také: na první exkurzi s Vojenem jsem byl přesně před 50 lety, v prvním ročníku studia. Kantorem

1 Vojen Ložek (1925–2020) na exkurzi v Českém krasu v r. 2009. Foto L. Juříčková

2 Údolí Berounky od tetínského kostela. Erozní činnost řeky je hlavním činitelem zodpovědným za dnešní vzhled krajiny Českého krasu. V popředí přírodní rezervace Tetínské skály, význačná pestrým podkladem od silurského motolského souvrství po vápence spodního devonu, na nichž žije vzácný plž vrkoč horský (*Vertigo alpestris*). V pozadí na opačném břehu vystupuje skalní defilé Šanova kouta s oblíbeným lomem Alkazar. Foto K. Horáček

vždy zůstal, mnohem později, v době mého působení na alma mater, se u mě v pracovně pravidelně zastavoval, a stejně tak v redakci Živy – vždy pečlivě odložil aktovku, usadil se a začal otázkou, jestlipak vím, co je buď v paleobotanice, v migrační ekologii, nebo kousek za Prahou či pod Vihorlatem nového. Výklad byl nejméně na dvě hodiny – vždy poučný. Když jsme v druhé polovině 80. let zakládali v rámci tehdejší Československé botanické společnosti Sekci pro krajině-ekologickou botaniku, V. Ložek se stal protagonistou jí pořádaných exkurzí. Jednou jsme s rodinou trávil mou „pracovní dovolenou“ v Labských pískovcích a přenocovali na Správě stejnojmenné chráněné krajině oblasti. Hned první časné ráno se rozlétlý dveře pokoje a v nich stanul Vojen Ložek s průvodcem – byli zvyklí ubytování používat a kolegové ze Správy jim asi zapomněli sdělit, že je právě obsazeno někým jiným. Pan doktor se nenechal vyvést z míry a zjevně potěšen tím, že mě vidí, zahlaholil: „A víš, co je nového kolem Třebovské brány?“ Později, ve své předmluvě k mé knížce rozhovorů s osobnostmi v převratovém období (Klíčová slova – 1989), upozornil na to, co v textech bezděky rezonovalo: „Není náhodou, že se [...] vždy vynořuje palčivá otázka dnešní doby daná vývojem vztahů mezi lidskou společností a přírodou, které se dostávají do stále ostřejšího rozporu, jak ostatně každý z nás může pozorovat ve tváři krajiny.“

Na Vojena Ložka budou též vzpomínat osiřelí členové redakční rady Živy. Snad je toto úvodní slovo alespoň trochu vyjádřením i jejich myšlenek.

Pavel Kovář
a s vděčností se připojuje redakce Živy

2